Seenaa Dhokataa Caqasa Afurtamaa - Lakkoofsa Soddoma Afur

Hisqi'eel Lakkoofsa Kudha Shan

Jeff Pippenger
2026-10-28

Ji'oota Dhokatan Shan

Josiah Litch bara 1838tti ergaa Islaamaa isa lakkoofsa kudhan keessatti ibsame, yeroo lakkoofsa kudha shan keessatti kaa'ame wajjin walqabsiisee dhiheesse. Yeroo sanatti kutaaleen raajichaa hubannaa Litch irraa dhokatanii turan. Hagayya 1, 1840tti yommuu ga'amu, Litch wanta bara 1838 booda ergaa "ji'a shan" jedhu keessaa isaaf mul'ate irratti hundaa'uudhaan ibsa caalaatti gadi fageenya qabu maxxansee ture. Bara 1838tti, ergaa "ji'a shan" jedhu kan Mul'ata boqonnaa sagalii keessaa kutaan tokko Litch irraa dhokatee ture. Kutaa dhokataa raajii ji'a shanii irraa bara 1840 dura Litchiif chaappaan baname; banamuun chaappichaa immoo bara 1840 irraa hanga 1844tti humni Waaqayyoo akka mul'atu godhe.

Ji'oonni shanan lakkoofsa shanaffaa keessatti caqasaman hanga bara 2026tti dhokfamanii turan. Elsaabex dhokannaa ji'a shanii keessaa yeroo baatetti, Maariyaam ishee wajjin walitti dhufte. Maariyaam ji'oota shanan dhokannaatti dabarfaman fakkeenya durboota kudhanii wajjin walitti firoomsiti; sababiin isaas, Elsaabex irraa adda taatee, Maariyaam durba ulfaa turte; Elsaabex immoo dubartii umurii ijoollee itti deessan irra darbittee ulfoofte turte. Dhaloonni lamaan kun karaa mataa mataa isaaniitiin dhaloota dinqii turan; Maariyaam garuu durba turte. Raajonni hundinuu waa'ee dhuma biyya lafaa dubbatu; durboonni guyyoota gara dhumaa keessatti Maariyaamiin bakka buufaman immoo durboota ogeeyyii shanan warra sochii Filaadelfiyaa kan ergamaa sadaffaa ta'e ijaaran, lakkoofsaanis kuma dhibba tokkoo fi kuma afurtamii afur ta'anidha. Dhokannaa Elsaabex kan ji'a shanii booda, Elsaabex fi Maariyaam ji'a ja'affaatti wal argu. Ji'oonni shanan lakkoofsa shanaffaa keessatti caqasaman hanga bara 2026tti dhokfamanii turan.

Yohannis yommuu dhalate, Maariyaam gara Naazireetitti deebite; Zakkaariyaasis deebi'ee dubbachuu danda'e. Maariyaam hanga balballi yeroo seera Dilbataa, yeroo raajiin dubbatutti, cufamutti Elsaabex wajjin turte. Zakkaariyaas mallattoo karaa alfaa isa arrabni isaa hidhamu, akkasumas mallattoo karaa omeegaa isa yeroo ilmi isaa dhalatu dubbatu dha. Zakkaariyaas ergamoota tokkoffaa fi sadaffaa lamaan bakka bu'uudhaan, jalqabaa fi dhuma irratti argama. Elsaabex ergaa ergamaa lammaffaa dha; Maariyaam immoo ergaa iyya halkan walakkaa isa yeroo dhokannaan ji'oota shanii xumuramutti Elsaabexitti makamu dha.

Maatiin Nohi inni namoota saddeet qabu ji'oota shaniif doonicha keessa dhokfamee ture; achiis doonichi Tulluu Araaraat irra qubate. Iyyi halkan walakkaa Exeter keessatti ergamaa lammaffaatti makamee, fakkeenya durboota kurnanii raawwachuudhaan, hamma balballi Onkoloolessa 22, 1844 cufametti itti fufe. Maariyaam Exeter keessatti Elsaabeexitti makamtee, hamma Yohaannis dhalatutti ishee wajjin turuu itti fufte.

Ergaan bara 1838tti Litch jalaa dhokfame ergaa “ji’oota shanii” ture. Dhokfamuun ji’oota shanii namoota saddeet bidiruu keessa turaniin fakkeeffama; kunis Elisabeth ji’oota shanan jalqabaa ulfa ishee keessatti dhokachuu isheeti. Gooftaan bara 1838tti, harka Isaa ji’oota shanan irraa kaasuun Litch guyyaa sana raawwatamuu isaa guyyaa kudhan dura akka maxxansu hanga hayyametti, harka Isaa ji’oota shanan irra qabee ture. Ergaan ji’oota shanii, akkuma amma dhihaachaa jirutti, guyyoota gara dhumaa keessatti yeroo chaappaan isaa hiikamu, ati guyyoota ja’an walga’ii dunkaanaa Exeter bara 1844 Hagayya 12 irraa hanga 17tti gaggeeffame irra jirta; guyyoota sana boodas hanga balbala bara 1844 Onkololeessa 22 cufametti guyyoonni jaatamii ja’a turan. Guyyoonni torbaatamii lama turan; garuu isaan sarara raajii irratti kaa’amanii mallattooleen karaa ergasii yeroo adda baafaman, mallattoon marfamuu inni walga’ii dunkaanaa Exeteriin fakkeeffame guyyoota ja’a akka ture, isaan boodas hanga balbala cufametti guyyoonni jaatamii ja’a akka turan arguun ni danda’ama. Akka raajiitti yeroon sun bifa 6 6 6tiin agarsiifama.

Seenaan marfamichaa, akkuma Exeter irraa kaasee hanga Onkololeessa 22tti argisiifamutti, Laamek isa sanyii Qaayin keessaa dhaloota ja’affaa ta’een argisiifama. Raajiin ji’oota shanii chaappaan isaa erga hiikamee battaluma booda balballi ni cufama. Balballi sadarkaa sadarkaadhaan cufama; garuu adeemsi cufamuu kun Adveentizimiif 9/11 irratti jalqabee, marfamichatti xumurama. Yeroo marfamichi dhufu, amala Laamek isa sanyii Qaayin ta’e yookaan amala Laamek isa sanyii Seet ta’e ni mul’iftu. Seenaa sanaaf, lakkoofsi Laamek isa sanyii Qaayin ta’ee 6 6 6 dha; lakkoofsi Laamek isa sanyii Seet ta’ee fi waldaa injifattuu immoo 7 7 7 dha.

Amaloonni lamaan Laamekota lamaaniin, akkasumas 666 yookaan 777tiin bakka buufaman, gaaffiin Adveentistoonni akeekkachiisa kubbaawwan ibiddaa Nashville ilaalchisee maaliif akka callisan jedhu yeroo ka’u, taateewwan Adveentistummaa xiyyeeffannoo uummataa keessa galchaniin mul’achuu jalqabu. Falmichi hammaachaa jiru sun, balbala cufame kan seera Dilbataa dhiheenyatti dhufu, isa bineensonni daandii ol-ba’aa irra ol ba’anii doonicha keessa seenuun fakkeenyaan agarsiifame sana dura, agarsiisa ijaan mul’atu ta’a. Akeekkachiisni ijaan mul’atu kan hammaachaa deemu sunis muuxannoo Eeliyaas Gaara Qarmeloos irratti dabarseen, akkasumas sochii hordoftoota Miiler bara 1844tiin fakkeenyaan agarsiifamee ture.

Caasaa Raajawaa Marfamaa

Caasaan raajii marfama badiisa magaalattiitiin xumuramu tokkoo turtii yeroo mallattoodhaan jalqabee mallattoodhaan xumuramu bakka bu’a. Inni turtii yeroo tokkoo fi yeroo murtaa’e tokko bakka bu’a. Turtiin yeroo fakkiin itti uumamu karaa garaa garaatiin bakka buufama. Caasaan raajii akkanaa dhugaa ba’umsa geggeessaa hafuuraatiin kenname keessatti argamu hundi yeroo qormaataa fakkii bineensichaa isa mallattoo bineensichaatiin fiixee irra ga’u fakkeenyaan agarsiisa.

> “‘Fakkiin bineensichaa’ bifa Pirotestaantummaa amantii isaa gane isa yeroo waldoonni Pirotestaantii barsiisa amantii isaanii dirqamaan hojiirra oolchuuf gargaarsa aangoo mootummaa barbaadanitti uumamu sana bakka bu’a. ‘Mallattoon bineensichaa’ maal akka ta’e ibsuun ammallee hafee jira.” Falmii Guddaa, 445.

Turtiin yeroo kun ijaaramuu fakkii bineensichaaf hojjetamuufi fakkii bineensichaa ta'e bakka bu'a; fakkiin ijaaramaa ture sun sadarkaa seera Dilbataa dubbii isaatiin uumuu danda'u irra yommuu ga'u, mallattoon bineensichaa dirqamaan hojiirra oolfama. Mallattoon aangoo Roomaa yeroo Yerusaalem balleeffamte Nebukadnezaariin fakkeenyaan dursee mul'ifame. Baabilon haa ta'u yookiin Roomaa, caasaan marfamuu sanaa mootii kaabaa bara dhumaa keessa jiru irratti xiyyeeffata. Marfamni Orhaan bara 1333 irraa hanga bara 1337tti gaggeesseefi waggoonni afran Adoolessa 27, 1449 irraa hanga marfamuu Konistaantinooppil bara 1453tti jiran, yeroo Hagayya 11, 1840 irraa hanga Onkoloolessa 22, 1844tti jiru fakkeenyaan dursee argisiisu qofa utuu hin ta'in, marfamoonni sun gahee Islaamummaan akka ijoollee bubbee ba'aa raajii Macaafa Qulqulluutti qabu irrattis xiyyeeffatu. Dhimmi mootii kaabaa (Baabilon yookiin Roomaa) fi bubbee ba'aa, “oduu ba'a irraa fi kaaba irraa dhufu” isa Daani'el 11:45 keessatti ibsame dha.

> Garuu oduun ba’a biiftuu irraa fi kaaba irraa dhufu isa ni jeeqa: kanaaf inni dheekkamsa guddaadhaan namoota hedduu balleessuu fi guutummaatti barbadeessuuf ni ba’a. Daani’el 11:44.

Waggoonni afur Adoolessa 27, 1449 irraa hanga marfama Constantinople bara 1453tti jiran yeroo waggaa afurii qofa kan agarsiisan osoo hin ta’in, du’a John Palaiologos bara 1448 wajjin walitti qabamanii yeroo ilaalaman, yeroon sun waggoota shaniinis ni ibsama.

Caasaan kun diigamoota Yerusaalem lamaan keessattis ta’e lolaa Nohi keessattis ni mul’ata. Inni Faasiikaa jalqabaa Gibxii keessatti, yeroo ergamaan balleessaa mallattoo dhiigaa balbala irratti jiru akka argu barbaachisaa turetti ni mul’ata; kunis, hamma bubbeewwan bahaa gad lakkifamanii bishaanonni balbala ittiin gara biyya abdachiifamteetti seenamu cufanitti, Fara’oonii fi raayyaa isaa gara galaanaatti geesse. Caasaan kun seenaa alfaa waldaa kiristaanaa Pergamos isa bara 313 irraa hamma seera Dilbataa isa jalqabaa bara 321tti jiru keessatti ni mul’ata; seenaa omeegaa Pergamos isa ajaja Justinian bara 533 irraa hamma seera Dilbataa bara 538tti jiru keessattis ni mul’ata. Pergamos ilaalchisee, mallattoon sun labsii yookaan ajaja dha; garuu lamaan isaanii iyyuu yeroo seera Dilbataa irratti fiixee isaa irra ga’u jalqabsiisu.

Caasaan marfamaa fi barbadeeffama Yerusaalem kan Hisqi'eel bara 587 Dh.K.D. irraa hanga bara 586 Dh.K.D.tti ture: yeroo sana jalqabaa fi dhuma isaa dabalanii yoo lakkaa'an waggaa lama, osoo hin dabalin yoo lakkaa'an immoo waggaa 1.5. Caasaan marfamaa raajii kan biraas duula Panium kan lola Panium bara 200 Dh.K.D. fi marfama Siidoon bara 198 Dh.K.D. of keessatti hammate keessatti waggaa lamaan bakka buufama. Duuti haadha manaa Hisqi'eel du'a Laamek, du'a John Palaiologos fi lola Panium wajjin wal sima.